

Թեան Տփղիսու, ի Մոսկուա 1887: — ԺԴ. Քննադատութիւն ի վերայ գրոցն Լաւերի՝ Հայկական ընտիր Հատուածք (Armenische Chrestomathie) ի Քննադատական համագգային հանդիսի (Revue critique internationale), 1881: — ԺԵ. Կենսագրութիւն և գրականական վաստակը Սէն-Մարտին հայագիտի, ի փորձ հանդիսի 1881, թիւ 5. — ԺԶ. Քննադատութիւն աշխարհագրութեան Մովսիսի Խորենացոյ հրատարակելոյ ի Հ. Արսենէ Սուրբի, ի Մոսկուա լրագրի, 1882 (էջք 447-452) K. de Raistaing ստորագրութեամբ: — ԺԷ. Աշխարհագրութիւն Հայաստանի, ընծայելոյ Մովսիսի Խորենացոյ, հայ ճանաչիր, Թարգմ. ռուս և ծանօթութիւնք. տպ. ի Պ. բուրգ ի 1877 (էջք իւր+84+26), աշխարհացոյց տախտակօք. քննադատութիւնն ի փորձ հանդիսի 1877, թիւ 4:

Արդէն համառօտեցինք Պատկանեանի կենսագրութիւնն մինչ ի 1862. 1872 թուականին Թոշակաւոր ուսուցիչ եղաւ ի համալսարանին Պետերբուրգի, և ի 1885 թղթակից անդամ Գիտութեանց Ակադիմիոյ: Ճանապարհորդութիւններ ալ ըրած է ի Գաղղիա, ի Գերմանիա, յիտալիա, ի Կովկաս և այլուր. մեռաւ յ' 2 ապրիլ 1889: Իր որդին, Ս. Պատկանեան, թէպէտեւ զիտութեանց հետամուտ, բայց բանասիրական ուսմամբք ալ կը զբաղի, որովհետեւ երկասիրած է ընտիր հեղինակութիւն մը Ուտիական վիպասանականաց վրայ, և որ հրատարակուած է ի Պետերբուրգ, 1891:

Կը մնայ մեզ խօսիլ Միրտի Էմին բանասիրին վրայ, և անով կնքել մեր տեսութիւններն Ռուս հայ և հայագէտ բանասիրաց վրայ:

(Շառայարելի)

Հ. ԲՈՒՍԱԲԱՌՈՒԹԻՒՆ

(Տես յ'էջ 306)

1536. Կուաքանջար. Կուաքանջարի տակ. Կուան Բանջար.

Երբ կերպոս գրած է հին Բժշկարանն. ի բառս Գալիենոսի հոմանիշն գրուած կամիւն կամ Ղանկի, այլ և Սարխուս: Բժշկարան մի գրէ « Ղանբիլ, խոտ, մով. » նեղն? Երկայն, կարմիր յաւաքտիկ է. Սարխուս: Ըստ Ամիրտ. և Պէյթարայ, Ղանկիլն (قنبق) է նոյն կնքին զոր յիշեցինք, (Թ. 1436). Բժշկարան բառ. գիրք մ'այլ գրէ, թէ այսոր « Եղնք Ալլանեայ կամ Կառկարի ասնն », Բուսարանք և բնախօք տարակուսին ինչ ըլլալուն, և պէտպէս կարծեն. ոմանք այլ համարին թէ ըլլայ Լ. Taraxacum, ֆ. Pissenlit. Լատին անունն յունարենէ տունուած նշանակէ Խաղաղցնող: Լեռնային տեսակն՝ T. Montanum, յիշուած է ի Ռ-Հ. — T. Serotinum, ի Բարբերգ. — T. Officinale genuinum և T. Crépidiforme ի Ռ-Հ. և T. Stenoccephalum Բարբերգոյ մօտերում. — ուրիշ այլեւայլ տեսակներ ի Կիլիկիա:

1537. Կուանի ծառ.

Թերեւս վերոյիշեալն Կա. բայց տարբեր կերպով գրեն Բժշկարանք ոմանք. « Ասեն, թէ (Մարանն) Խեթանի ծառն կու նմանի. և ոմանք ասեն, թէ ստոյգ

Թէ աղցան ուտուելուն, Վաստակոց գիրքն երկարորէն գրէ (ԾԾԵ), « Վասն Հագա-
 » րի. Թէ կամիս որ Հագարն բոլոր գայ և մեծ տակ առնու, աղքեա աղէկ և ստէպ
 » յրեա յառաւօտուն, և երբ Թիղ մի լինի՝ դիւր տակն քաղհանչով բաց և Թագէ
 » պախրէի կուով օծ, և դիւր հողն ի վերայ բեր և ծածկեաւ, և մենակ յրեա. և երբ
 » աղէկ մեծանայ՝ ճեղքեա զմիջնածիլ սրտակն սուր դանակով, և քափակ քարուկ
 » մի կամ կղմինդր ի վերայ դիր, և Թող որ փափկեցուցանէ՝ զինքն, և քանի մեծա-
 » նայ՝ քարն ի հետ մեծացու. նա խիստ գեղեցիկ լինի և աղուոր... Եւ Թէ ուղեւ
 » Հագար յինել որ Թրնջի համ գայ յիւրմէ, առ Թրնջի կուտ, ճեղքեա և զՀա-
 » զարի հունտն մէջն գիր և յիրեար բեր, և մուշակալով կամթաթեա, և տնկեա
 » նոյն օրինակովն. նա բուսանի և համն Թրնջի լինի... Թէ ոգ զինքն շատ ուտէ՝
 » լոյծ առնէ, և Թէ սակաւ՝ կապ... Եւ որ զիւր ջուրն ի վերայ կարմիր ելընդի դնէ
 » կամ կարմրած աչաց, շատ օգտէ... Եւ Հագարին՝ զիտնականքն՝ մեռելոտեաց
 » մահիճք են անուանել »- յոյն քնագիրն կ'ըսէ մեռելոց կերակուր. վասն զի չարա-
 » գուշակ համարուէր, և ի յիշատակս մեռելոց կ'ուտուէր: Մեր Եզնիկ զգօն վար-
 » դապետն Հագարի այլեւայլ յատկութիւնները հակառակ գրէ. « ԶՀագար՝ եթէ
 » ի տօթ ժամանակի ուտիցէ՝ զք, քանզի զովացուցիչ է, զտապս ի փորոյն փա-
 » րատէ, և եթէ ի հով ժամանակի ուտիցէ՝ ոգ, քնատէ. և եթէ զջուրն քամեալ
 » անապակ ըմպիցէ՝ ոգ՝ սատակի, և եթէ զսերմն աղացեալ ջրով ըմպիցէ՝ զք՝ ի
 » ցանկութենէ արկանէ »:

1596. Հալոբի.

Բժիշկ վարդապետ մի (Անտոն) Թ. Եփեսոսն անուան համար գրէ. « Որ է
 » Հալոբի եէմիշի ծառ »: Ար. Եսպրուհ, ինչպէս յիշած եմք՝ Մանրագոր կամ
 Լօշտակ նշանակէ. կարեւի էր Մանրագորի պտուղն ըլլալ, բայց պտղոյ ծառ կո-
 ջելն տարակցոյ տայ. իսկ անունն անտարակոյս այնպէս է և ոչ Սալորի:

1597, Հալուէ.

Այս անուամբ երկու տարբեր ցեղի բոյօք կ'իմացուին, մին ծառ, միւսն խո-
 տեղէն՝ օա՝ որ և ըստ Ար. Սապո կոչուի. جاذو « է, ըստ Ամիրտ. Աղվայ (Հա-
 » լուայ ? , ինքն Սուսանի պէս խոտի մի քամուք է, և լաւն այն է որ Սղուրտի լինի
 » և կարմրեալ գերդ լերդ լինի, և շուտ լուսի... Երեք ցեղ է, մէկն Սոսոտարի, մէկն
 » Արապի, մէկն Սամանի, և քան զամէնն Սուզուարին լաւ է. և իր ջուրն Զաֆ-
 » րանի ջուր կու նմանի, և հոտն նման է պախրու եղուն... և քնքու է և պայծառ
 » է և շուտ փրկի... Եւ այն որ Արապին է՝ աղէկ նշաննի չունի... և այն որ Սամանի
 » է (جاذو) կամ Սամանի (جاذو) պեղծ հոտ ունի և սեւ է. և այն որ
 » Սուզուարի է (Վաղթորայ կղզոյ) քանի որ հին լինի՝ սեւնայ. և Տաճիկն Սարա-
 » կինոն Ալվէ ասէ, և Ար. Ալուվայ ասեն... Մաղիկն այլ նման է Սուսանի, և տե-
 » բուն Թանձր է և մեծ քան զՍուսանին տերեւն. և ջրի է... և տափակ է, և քիչ մի
 » յետեւն կայս ճկեալ. և զտերեւն կու հնձեն և կու քամեն օտիւք, և զջուրն կու
 » առնուն ի Թագարնի կու լնուն, և ի յարեւն կու գնեն՝ որ կու Թանձրանայ և չոր-
 » նայ որպէս Աղադիւ... Ասել են Թէ Սուզուարին կղզի մի է և մօտիկ է Եմամաթ.
 » Ծովե զերէն մինչեւ յայն կղզին 40 փարսանկ է, և այն կղզոյն մարդիկն ամենն
 » անհասարեք են և կախարդք են, խիստ ուժով. և նոցա քնակաս տեղիքն յառաջն ի
 » Հոռոմոց երկիրն էր. և Աղեքսանդր Թագաւոր Մակեդոնացին՝ զնոքա ի Հոռոմոց
 » երկրէն ի յայն կղզին քնեաց և ուղարկեաց, որ ի հոն բնակեցան վասն Սապա յի-
 » ք ներու համար, որ է Սապր Սոսոտարի. և նոքա են գրեալ զայս զգտութիւնն իւ-

» րեանց բառովն. և այժմ՝ գրեցաք մեք այլ ի մեր բառն: Եւ աղէկ Սապա Սուղու-
 » արի այն է՝ որ ի լերդ նմանի գունովն. և հոտն գէտ Մուռի հոտ լինի, և փայլուն
 » լինի որպէս Զամիս արապի, և ի
 » ձեռքն շուտ արորի, և գոյնն Զաֆրանի
 » գոյն լինի և յիրմէն ոչխարի եղի հոտ
 » գայ. . . Գալիենոս ասէ, թէ դայս ի
 » վերոյ գրեալ պատմութիւնն եւ ըն-
 » դունել եմ, Աստուծով: — Այս
 » գովանի Հալուէն կոչուի Լ. Alæ So-
 » coirina, և այլ եւ այլ տեսակներ ունի.
 » լեղուահամ հիւթն կամ քամուքն ի
 » հեռոց մինչեւ հիմայ դեղ է, մանաւանդ
 » ստամոքի:

1898. Հալուէի փայտ.

Այս է երկրորդ ցեղ Հալուէ ա-
 նուամբ բոյսն, որ և ծառ. որ և յի-
 շուեցաւ Աղադնոսի անուամբ (թ. 19),
 ըստ Բ. և Լ. անուանց Ἀγἀλλοχος, A-
 gallochos, Փ. Agalloche, իսկ Ար-
 իստ կամ Էօտ, Ծջ, նշնադէս և թ.
 Խոտ աղամի, զոր Ամիրտ. գրէ « Բօտ,
 » որ է Բօտ աղամին. ինքն փայտ է, ի
 » գետինն կու թաղվի, և հոտն անուշ
 » է. տառն ցեղ կու լինի. լաւն Հնդին
 » է... գրեթէն հոտն անուշ կու առնէ,
 » և զակուային և զլղերուն և զ'ղեզան
 » զգայութիւնն և զսիրտն կու խնդա-
 » ցընէ և ուրախ կու առնէ, և զան-
 » զոհութիւնն կու տանի... և զստա-
 » մոքսն կ'ուժովցընէ, և զբորբոքին
 » ի ստամոքացն կու տանի, և զկերակուրն հալել կու տայ... և թէ գինուն
 » մէջն թրջեալ զմարդն շուտ չի հարեցընել... Ասէ Սինեայ որդին՝ թէ լաւն այն
 » է որ Բօտի մանտաղի ասեն, ի Հնդկաց միջէն կու գայ. և յետոյ Բօտի Հնդին է,
 » և այն ի լերունքն լինի. լաւն լերինն է, որ ոչիլ չի անէ ի հալան: Եւ շատ մարդիք
 » կան՝ որ զՍանդաղին և զՀնդին ի մէկմէկէ չեն ի բաժանել. և ցեղ մի այլ լինի որ
 » Մամանտարի ٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲ լինի. և ինքն Սախալիայի Հնդիկ ասեն տեղ մի կայ (Սո-
 » ֆուլա ըստ Պէյթրայ), յանկից կու գայ. և այն այլ խիստ աղէկ է. և յետ նորա
 » ٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲ Դունարին է, և այն այլ ի Սախալիին ցեղէն է. և յետ նորա Զաղին է
 » և Պարթին է, և Դուտունի և Սինի, որ այնոր Դամարի ٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲٲ կ'ասեն. և
 » ինքն կակուղ է և քաղցր է. և Մանդալին քան զամէնն աղէկ է. և յետ սոցա
 » Սամանտարին, ազրախ լինի և դէր. և հանց պիտի որ իսկի սպի-
 » տակութիւն չգայ յինքն. և ի կրակն աղէկ է... և լաւն այն է որ ծանր լինի հանց՝
 » որ ի ջրին յատակն նստի, և թէ ծծեն՝ թելի չի ելնէ, և շուտ ծծովի... Բօտն
 » ծառի մի տակ է՝ որ կու հանեն և այլվի գետին կու թաղեն՝ որ փայտահմու-
 » թիւնն յիրմէն երթայ և փոխի և Բօտն մնայ »:

Հալուէ.

1702. * Հնդիկ Արմաւենի.

Պտուղն այլ Հնդկարմաւ. բայց ի նորոց յարմարած կամ թարգմանած է, զոր ամեն ազգք ինչպէս և մեր Բժշկարանք Ար. անուամբ կոչեն թմր հինտի, (որոյ բառակարգին կու վայելէր գրել) - Լ. Tamarindus Indica. Փ. Tamarin, Tamarinier. իր եղջերաձեւ պտղոյն բժշկական գործածութեանն համար՝ հիմայ հանրածանօթ բերք մ'է. լսենք մեր Ամասիացւոյն. « Թմրհնդի, ինքն ցեղ-մն է և յայտնի է. » լաւն այն է որ խիստ թթու լինի և նոր. հով է ք տրճ. և չոր է ք տրճ. » (յիշէ օգուտները)... իր առնելուն չափն 15 դրամ. բայց կրծոց զեն է. և զիւր » չարութիւնն տանի խաղիլին շարապն, և իր փոխան Սալորն է որ թթու լինի:

Հնդիկ Արմաւ.

» Առէ Պտ. Թէ Համր ասեն, և Սապտան այլ ասեն, և նուրբ է քան զՍա.
» լորն. այլ գիտացիր՝ որ հազին և կրծոց զեն կ'առնէ. և զիր չարութիւնն տանի
» Մանուշակն, և իր շարապն է լի ձէթն »: — Բնութեանն համար կ'ըսէ ուրիշ
Բժշկր. մի « ինքն նօսր է քան գրամոնն, և այլ պակաս զիճութիւն ունի. և
» է հով ք տրճ. և գէճ ք տրճ. օգտէ որ կիծ և ծարաւ ունենայ, և տաքու.
» թիւններ և թալնալ.. զսափրան լուծանէ և զարիւնն խաղաղէ »:

1761. Հօրօտ Մօրօտ. Հօրոլտ Մօրոլտ. Խորոտ Մօրոտ.

Թուի իմն թէ խեղեփ ծաղկներ են, և ի հնուց շատ ծանօթ ի Հայս, ուր մինչեւ հիմայ լսուի, սակայն լսողքն և ճանչցողք՝ չեն միաբան. ուրիշ տեղ այլ յիշեցինք որ լեռնային ծաղկանց կարգումն էր ըստ Առակախօսին մերոյ, որ և բաց

տառերով գրած է Հաշոտա Մաշոտ, որով կ'իմացուի թէ պէտք է գրել հիմայ օ տառիւ և ոչ ո. Գալիկենոսի բառգիրքն զուգէ ընդ Եղեբորոսի. օրինակաց մէջ գրուած է Եղեբորոսոս կամ Եղեբորոսորոս, հայերէնն այլ Հաշոտ կամ Հաշոտա փոխանակ Հաշոտի. Իրեւ ծանօթ յիշէ հին Բժշկարանն. « Թէ խոցն » որդնէ՝ (որդնտի) : Զօրօտ Մօրօտ ծաղկի տակ աղա մանր, մեղրով և քացիով » շաղէ և դիր, Թափէ զորդն » : Նոր ծանօթաբարք մեր կ'ըսեն թէ Թոնքիս ծաղիկն է սա՝ մանրիկ կապուտակ փնկաձեւ անուշահոտ, և աղբերաց եղբր գլու-նելի. իսկ Մաղկեբղզուն նշանակէ գոյնն այլ :

« Խօրօտ Մօրօտ մաւի ներկած Ժանկառի նրման սուրմայուն,
Ալեր հազար պիտի նայի, խառնեւ հետ Ախլայնձորուն ու (թ. 31) :

Այս և նորոց վկայութիւնն ցուցնէ որ Միս. Գոլէ քանի մի դար վերջը՝ Զօրօտ Մօրօտ և իր ցեղակից Ապուզանն և նմանիքն իլեր են լեռներէն վայր ի դաշտս. կամ լաւ եւս ըսել, ոչ միայն ի լեւրինս՝ այլ և ի բարձրաւանդակ դաշտա-գետինս այլ գտուին. — Ըստ Շէհրիմ. է Hyacinthus Orientalis, Արեւելեան Յակինթիս — Զօրօտ Մօրօտի անունն գուշակել տայ առասպելական ծագումն, մանաւանդ երբ յիշուի ի Պարսից մէջ այլ լուծած աւանդութիւն մի. ըստ որում՝ Արտ և Մարտ երկու հրեշտակք էին, զորս խաւրից Աստուած յերկիր՝ զխեղճ մարդիկ մխիթարելու համար. բայց կ'երեւի թէ շատ վտանգ չէր նուիրակաց վրայ, որոց խրատներն այլ տուաւ զգուշութեամբ վարուելու. սակայն անոնք (նման ի Ս. Գիրս յիշուած որդւոցն Աստուծոյ) հետեւեցան որդւոց մարդկան հեշտասէր բարուց, կամ զայս աւանդողներուն, որք քան զհրեշտակս՝ զԱստուած նուա-տացընեն այսպիսի օրինակաւ :

1762. Չագախոտ. Չագխոտ. Չագուխոտ.

Շատ Բժշկարանք համարին զայս միայն Փաղանգամուշկ կամ Ֆարընգամուշկ . բայց Սլորտ. երկու տարբեր բոյս գրէ. մէկն՝ այս պարսիկ բառով, զոր տես ի կարգի ֆ տառի, մէկ մ'այլ Ար. Թոնտարի « Չագու խոտ, որ է երկու երեք » ազգ Թաւտարիքն. Չագու խոտ-մն (այլ) որ է Ֆարանճամուշքն » : Մեր յիշելին և զուգեղին ընդ Չագխոտի է առաջինն. Ար. عرق سوسن. Լ. Erysimum կամ Erysimum, Փ. Vélar, Ռ. Полевая горчица. « Ինքն երկու ազգ է, մէկն սպիտակ » և մէկն կարմիր, մէկն յածվենիքն կու լինի, մէկն ի լեւուքն և ի դաշտերն » կու բուսնի. և լաւն այն է որ գեղըբար լինի. բացող և ճէ տվող է. և թէ » ծեծեն և մեղրով յաշն քաշեն՝ զխոցն կ'ողջացընէ. Սլէ Պտ. Թէ Թու- » տարնաձ կ'ասեն և Պարո ըլ-ակափայ կ'ասեն (և այլ հինգ վեց անուանք). և » Թոնտարին չորս ցեղ է. Գեղլին, Սպիտակ և Կարմիր, և կու լինի որ բաց հաշողի » է, և լաւն զեղիին է. թէ մեղրով և ջրով օծեն ուռեցին՝ օգտէ. և որոյ ա- » կանթթուքն լինի ուռեցն՝ այնոր այլ օգտէ. Եւ այսոր Հ. Չագխոտ կ'ասեն. » և ի վերայ պատերուն և յածվենիքն այլ կու բուսնի » : — Չագխոտը շատ տեսակ ունին և Խալաձեւից ցեղէն խոտեղէնք են, ոմանք գիմացկուն. հասա-րակօրէն վրանից գորշագոյն ճիւղի պէս մազմզուկ ունին. ամենէն ծանօթ տե-սակն Լ. E. Officinale, Փ. Կոլուի Tortelle կամ Herbe aux chantres. յատուկ Հայկական տեսակ մ'այլ կոչւոյ E. Armeniacum ի Կարին և ի Պինկէօ տեսնուած. մէկ գլխաւոր տեսակն այլ է Սիսամբրեան, E. Sisymbroides, յերեւան, Ատրպատական. — Ոսկետեսակն E. Aureum ի Ռ-Հ. — Thyrsoidium, ի Մնձուր, Թէքտաղ. — E. Uncinatifolium (կեռտերեւ) ի Մէկմանտար, Խանախ. — E. Ge- lidum, (սառնորակ) յԱրագած Լ. — Purpureum (ծիրանեգոյն) ի Հայք. — E. Pulchellum (գեղադէշ) ի Ռ-Հ. — E. Leptophyllum ի Գարապաղ. — E. Ga- yanum, և Pasgalense, ի Դավրէժ, Ուրմիա, եւ այլն, եւ այլն :

1764. Զագի լեզու.

Որ և ճնճկալեզու. Ար. այլ նոյն նշանակութեամբ Լիսան ըն-ասաֆիր *لسان العصفار* մեր բժշկական բառագրոց մէկն այլ Լ. թարգմանութիւնը գրէ Լին-կոյա ալիս, այսինքն *Lingua avis*, որ է Թռչնոյ լեզու. Փ. *Langue de passerseau*. որչափ անունն կարծեցընէ նման բան մի, իրն բոլորովին տարբեր է. « ինքն » Տարտարին պտուղն է », կ'ըսէ Ամիրտ. և օտարը այլ այսպէս ճանաչեն, Փ. *Fruit de Frêne*. « Պտին. ասէ. թէ ինքն ծառի մի միւր է, որ Պ. Անր կ'ասէ, և Ղուպանի քունճուշկ կ'ասէ... իր ծառին տերեւն կապող է... իր փոխանն կար. » մեր Թօտարին է և կարմիր Պաննանն, և Հայերն կ'ասեն՝ թէ այսոր Զագու » լեզու կ'ասեն, և իր ծառին Հացի փայտ կ'ասեն՝ « զոր տես թ. 1663: — Կամարկապցին գրէ. « ինքն ծառ է, և տերեւն միջէն հանէ գինքն »:

1765. Զառատաղ. Զեռատաղ. Զառատաղոյ տակ.

Լաւ կ'ըսէ Բժշկարան մի, « Զարխտն շատ անուն ունի. յոր տեղ որ քարէն « յուր ճուպ (կաթէ, հոսի). անգ բուսանի. Թ. Ղարայ պատրոյր կ'ասէ, Հ. Մօրոնք »: բայց Հայն կ'ասէ նա եւ Զար Պասիլու, Դիւռն ճար (Թ. Դեմ սախալի), Սիկ-գորի մազ. Գետնի ճար, Մարդգայլու ճար, խոզի մազ, Գետնի խնճոր, Զրնորի Գինճ, Քարափի քոյոր, Պաշուշուսն, որ է Պ. Փարսի ծոյան *سجاسان*. Գետնի ճարն այլ Ար. է Շարփ ըն-արգ *شعر الرض* Սկէգորի մազն՝ Շար էլ-ճան, խոզի մազն՝ Շար ըն-խընգիր, Զրհորի գինճն՝ Քոզպարաբ իւլ-պեր. Թ. և Լ. ազնուացը-նելով՝ Ստորկան մազ կոչեր են, *Capillus Veneris*, Փ. պարզ *Capillaire* կոչեն. Ամիրտ. յետ յիշելու այլ եւ այլ անուններ, կու բացատրէ. « ինքն սեւ ու հաստ » մազի պէս է, և տերեւն նման է Գնճի տերեւին. և տակն քիչ է, և բնու. » թիւնն մուհթատիլ է և նուրբ է. զմազն յերկնցընէ և ուժովցընէ, և զտաքու. » թիւն կու խաղեցընէ... Ասէ Պտ. (յետ տասնի չափ անուններ յիշելու) թէ » լաւն այն է որ սեւ լինի և տերեւն կանանչ. և այլ աղէկն այն է որ որճան » ի կարմրութիւն քլաւ »: — Ուրիշ Ար. անուամբ այլ գրէ Ամիրտ. « Լինայ » ըն-Ղոչ. Թ. Դեմ սախալի, որ ինքն յերրորդում ? (կլիմայն) կու լինի. և ի » գետնէն գէտ մազ կու ելանէ, և տերեւ ու ճուղ չունի... թէ այն մարդիկ որ » հետեւակ քայլին՝ ի թեւն կապեն՝ չօգնեն »: Ար. բառն Ղոչ ճիւղաղ նշանակէ, և բոյսն այլ տարբերի ի Զագխոտէ. Լ. կոչուի *Asplenium Trichomanes*. Սա Կովկասու երկու կողմի գաւառաց մէջ գտուած է, որով և ի Հայս. յայտ է թէ և Զար. խոտն, որ ուսումնական անուամբ Լ. կոչուի *Adiantum*. Փ. *Adiante*, ի Թ. բառէ, որ նշանակէ անխոնաւ, անթաց. իբր թէ երբ Ստորիկ ի ծովէն ելեր է՝ մազերն չոր մնացեր են. անոր համար կանայք շատ ի գործ ածէին այս բոյս մազերնին շատ և փայլուն պահելու համար: — Հին Բժշկարանն Զագխոտի զուգէ Ու-րառեմ արեւելեան անունը. բայց սա ճանչցուած է Նուարտակ, Բանասիրաց Թո-ղումք յայտնել, թէ ինչ է պատճառ Զարխտի այսքան անուանց և մանաւանդ առասպելամանից, և որ ազգի մէջ ծագած է, և ինչպէս արեւելեայք և ա-րեւմտեայք ընդուներ են:

